

SVENSK VAPENEXPORT

Militära samförståndsavtal
med Saudiarabien och kritik
mot Sverige i FN

Professor Cynthia Enloe och Malin Nilsson, generalsekreterare IKFF,
diskuterar svensk vapenexport på MR-dagarna 2016.

Foto: IKFF

Bilden av Sverige som en humanitär stormakt med en feministisk utrikespolitik står i stark kontrast till den roll Sverige har som vapenexportör till diktaturer och andra stater som kränker mänskliga rättigheter. 2018 exporterades krigsmateriel från Sverige för 11,4 miljarder. Det är en tredubbling sedan början av 2000-talet. 2018 gick 24 procent av den svenska krigsmaterielexporten till odemokratiska stater som Thailand, Förenade Arabemiraten, Brunei, Qatar, Turkiet och Saudiarabien. Räknat per person är Sverige ett av de länder som säljer mest vapen i världen.¹

Egentligen är vapenexport från Sverige förbjudet men det så kallade "principförbudet" i det svenska regelverket tillåter undantag om det anses finnas säkerhets- eller försvarspolitiska skäl och exporten inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Sekretessen gör det dock mycket svårt att granska besluten.

IKFF har sedan långt tillbaka kritiserat vapenexporten, sedan 2014 med argumentet att den inte är förenlig med en feministisk utrikespolitik. Genom att synliggöra denna målkonflikt bidrog IKFF till att stoppa förlängningen av Sveriges militära samförståndsavtal med Saudiarabien 2015, som berörde vapenexport, och såg till att Sverige fick kritik i FN när Sveriges efterlevnad av Kvinnokonventionen granskades.

STOPP FÖR SVENSK VISION VAPENEXPORT

→ Mål 2014–2016

Att en feministisk utrikespolitik ska ses som oförenlig med vapenexport till länder som kränker kvinnors rättigheter

Dags att välja kvinnors rättigheter

VÅRA MÅL

Freds rörelsen har länge kritiserat Sveriges vapenexport till diktaturer och andra stater som allvarligt kränker mänskliga rättigheter. Kampen för att uppnå verklig förändring är lång och hård. Vapenexport är en fråga där ekonomiska och militära intressen tillåts gå före mänskliga rättigheter. Sedan regeringen 2014 fattade beslut om en feministisk utrikespolitik, har IKFF synliggjort hur politiken är oförenlig med vapenexport till stater

som allvarligt och systematiskt kränker kvinnors mänskliga rättigheter.

Den 10 mars 2015 valde regeringen att inte förlänga sitt militära samförståndsavtal med Saudiarabien efter flera veckors intensiv debatt. När beslutet skulle fattas såg vi en möjlighet att ta ett steg mot vårt mål. Kvinnors rättigheter kom att spela en viktig roll i debatten om "Saudiavtalet" som slutligen ledde till att regeringen stoppade avtalet och gick emot starka protester från näringslivstoppar och andra inflytelserika röster.

Senare samma år lämnade IKFF in en skuggrapport till CEDAW-kommittén, som granskar staters efterlevnad av FN:s Kvinnokonvention. I samarbete med vårt kansli i Genève lyckades IKFF få kommittén att beröra vapenexporten i sin kritik till Sverige.

IKFF har:

- Satt målkonflikten mellan vapenexport och feministisk utrikespolitik på agendan.
- Ökat andra organisationers kunskap om denna målkonflikt.
- Fått igenom kritik mot svensk vapenexport när Sverige granskades under FN:s Kvinnokonvention.

Svensk vapenexport slår rekord och hemliga vapenfabriker avslöjas

KONTEXTEN I SVERIGE OCH GLOBALT

År 2011 slog svensk vapenexport rekord och uppgick till 13.9 miljarder kronor. Över 50 procent gick till odemokratiska länder.² Året innan hade regeringen skapat Försvarsexportmyndigheten. IKFF var tillsammans med andra organisationer som Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen kritiska till utvecklingen. 2012 uppdagades en skandal som satte vapenexporten på

agendan. Sveriges Radio avslöjade att Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) samarbetade med Saudiarabien för att bygga en vapenfabrik och dela svensk vapentechnologi med landet³. Detta hade bland annat skett genom att skapa bulvanföretag för att minska insynen. Avslöjandet kastade ljus på vapenexportens dunkla affärer och än en gång ifrågasattes Sveriges militära stöd till stater som förtrycker sin egen befolkning. Tre veckor efter den så kallade "Saudiaffären" avgick den dåvarande försvarsministern Sten Tolgfors.⁴ Samma år tillsatte riksdagen den så kallade KEX-utredningen i syfte att skärpa reglerna för svensk vapenexport, framförallt vad gäller odemokratiska stater.

IKFF och svensk vapenexport

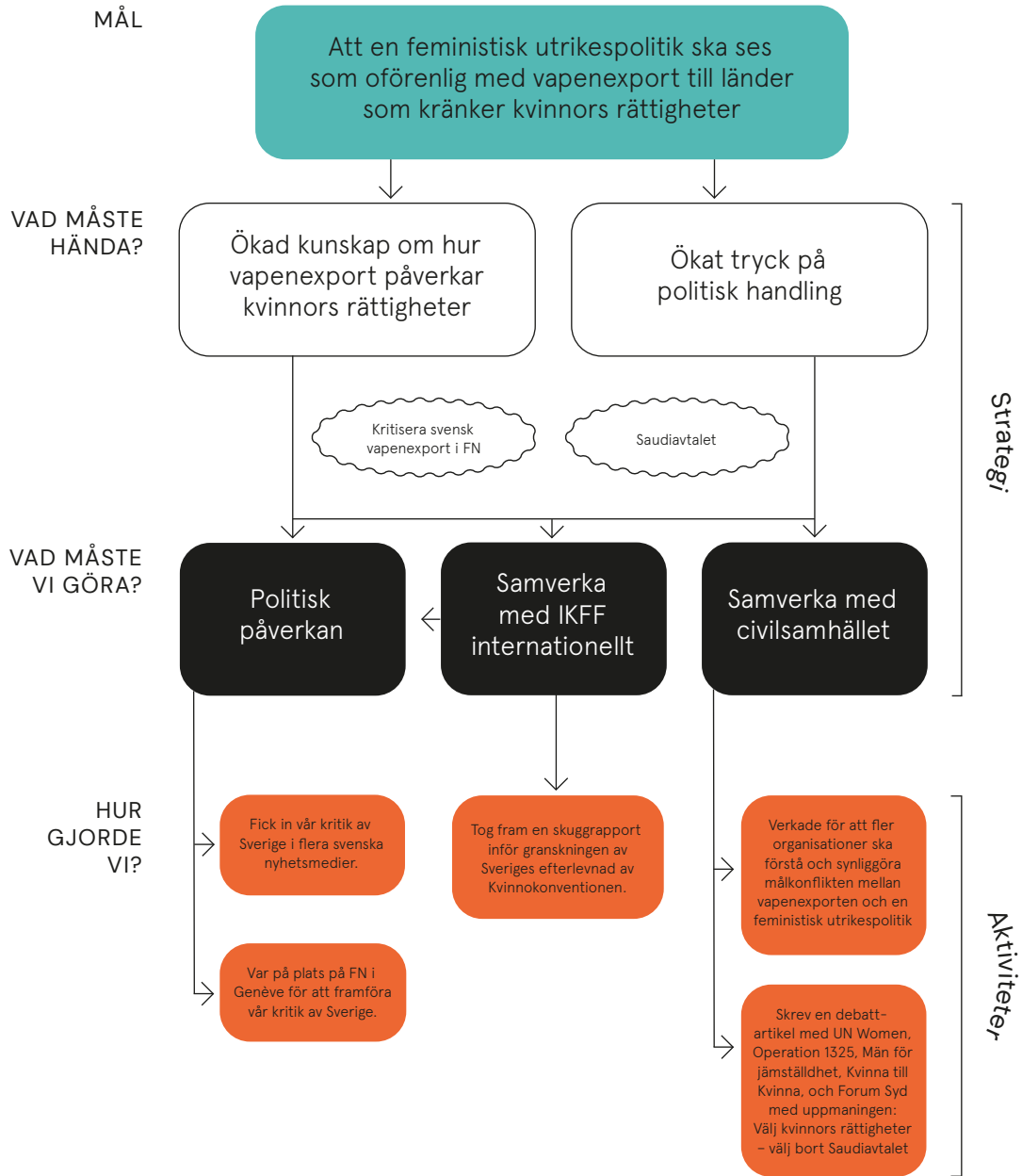
Arbetet med Saudiavtalet och FN:s Kvinnokonvention är exempel på hur IKFF har valt att arbeta långsiktigt mot svensk vapenexport men också hur vi, när möjligheter visar sig, tar dem och anpassar vårt arbete. Genom att blottlägga hur svensk vapenexport motverkar den feministiska utrikespolitiken har IKFF synliggjort och skapat opinion kring en tydlig målkonflikt i svensk politik.

Svensk vapenexport

- 2018 exporterade Sverige krigsmateriel för 11,4 miljarder, en tredubbling sedan början av 2000-talet.
- Sverige är ett av de länder som säljer mest krigsmateriel per capita.
- 2018 exporterades krigsmateriel till 62 länder.
- 2018 gick 24% av den svenska krigsmaterielexporten till icke-demokratier.

Källa: Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen

FÖRÄNDRINGSTEORI

SAUDIAVTALET - NÄR MÖJLIGHETER TILL FÖRÄNDRING UPPSTÅR

Sverige hade under flera år ett militärt samförståndsavtal med Saudiarabien. När avtalet 2015 skulle löpa ut rapporterade flera nyhetskällor att Socialdemokraterna internt planerade att förlänga det. Vi såg det som ett oförsvarbart beslut av en feministisk regering med en feministisk utrikespolitik. Våra åsikter stod i stark kontrast till stora delar av näringslivet. På DN debatt uppmanade 31 mäktiga näringslivstoppar regeringen att förlänga avtalet och redogjorde för vilka dramatiska ekonomiska förluster det skulle innebära om Sverige inte gjorde det⁵. Frågan blev mycket omdebatterad i media.

Sveriges militära samförståndsavtal med Saudiarabien ställde frågan om den svenska dubbelmoralen på sin spets. Militära samförståndsavtalsavtal underlättar för vapenexport och ger förtryckande regimer legitimitet. Därutöver finns det starka ekonomiska intressen. Saudiarabien är ett land som allvarligt och systematiskt kränker kvinnors rättigheter och som driver en väpnad konflikt i Jemen med en humanitär katastrof till följd. Vi frågade oss vilken sida Sverige egentligen stod på, diktatorernas eller kvinnornas?

” Det är bra att Wallström inte tvekade kring att definiera Saudiarabien som en diktatur, men vi fick inga svar om varken det militära samförståndsavtalet med landet eller om att stoppa vapenexporten till diktaturer. Socialdemokraterna och Miljöpartiet är feministiska partier som redan innan valet i sina politiska program tydligt tog ställning mot vapenexport till icke-demokratiska, människorättskränkande stater. Så vad väntar de på?

INTERVJU MED SOFIA TUVESTAD

IKFF:S DÅVARANDE POLITISKA HANDLÄGGARE, I FEMINISTISKT PERSPEKTIV OM DEN UTRIKESPOLITISKA DEKLARATIONEN, FEBRUARI 2015

Fler tar ställning mot vapenexport och för kvinnors rättigheter

SAMVERKAN MED CIVILSAMHÄLLET

IKFF hade länge påpekat hur svensk vapenexport riskerar att bidra till könsrelaterat våld och andra kränkningar av kvinnors rättigheter och användas som ett maktmedel gentemot civilsamhället samt ta resurser från centrala funktioner i samhället som sjukvård och skola. Inför den utrikespolitiska deklarationen i februari 2015 skrev vi ett blogginlägg där vi förde fram krav på att det militära samförståndsavtalet och vapenexporten till Saudiarabien skulle upphöra. Vi fokuserade på de tre R som 2014 hade presenterats som vägledande för den feministiska utrikespolitiken; respekt, representation och resurser.

Då det behövde gå fort var vårt nätverk till stor nytta. Vi samverkade med andra organisationer i civilsamhället för att skapa opinion och visa att vi var många. IKFF drev att vi tillsammans skulle belysa målkonflikten mellan svensk vapenexport och den feministiska utrikespolitiken och stå upp för kvinnors rättigheter. Vi var aktiva i sociala medier och inför den internationella kvinnodagen den 8 mars samordnade vi en gemensam debattartikel med UN Women Sverige, Operation 1325, MÄN, Kvinna till Kvinna och Forum Syd med uppmaningen: *Välj kvinnors rättigheter – välj bort Saudiavtalet!* Vi samarbetade också med Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen som länge hade varit drivande i arbetet mot svensk vapenexport och spelade en central roll för att avtalet med Saudiarabien inte förlängdes.

En feministisk vinst i hårt motstånd

VÅR EFFEKT

Under arbetet med att stoppa förlängningen av samförståndsavtalet med Saudiarabien var vår strategi att visa på hur avtalet var oförenligt med den politik och de verktyg som regeringen själva beslutat om; den feministiska utrikespolitiken. Vårt mål var att dra ut målkonflikten i ljuset och därmed skapa politiskt tryck som skulle omöjliggöra ett beslut om förlängning.

Genom att också öka förståelsen i svenskt civilsamhälle för denna målkonflikt lyckades vi mobilisera motstånd bland flera aktörer, varav flera inte tidigare hade kopplat samman dessa frågor. Detta ökade trycket på regeringen. Trots starka påtryckningar från näringslivet, vann den feministiska rösten.

” Bland de som drivit på för att avtalet ska brytas bör Svenska Freds och IKFF, två organisationer som hört till de mest uthålliga i frågan, nämnas.

**ERIC ROSÉN, DÅVARANDE CHEFREDAKTÖR
POLITISM**

Som ett erkännande uppmärksammade Politism vårt arbete och menade att IKFF tillsammans med Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen varit dem som varit mest uthålliga och drivit på för att stoppa avtalet med Saudiarabien. Beslutet uppmärksammades även internationellt och vi ombads publicera texter på IKFF:s internationella hemsida och hos Control Arms, en ledande koalition kring internationella vapenfrågor. Vår roll bekräftades även när BBC intervjuade vår dåvarande politiska handläggare Sofia Tuvestad om processen kring Saudiavtalet i dokumentärserien *Her Story: The Female Revolution*, där dåvarande utrikesminister Margot Wallström porträtterades.

Ett militärt samförståndsavtal är inte bara symboliskt. I detta fall öppnade det för samarbetet med Saudiarabien om en vapenfabrik, planer som stoppades efter Sveriges Radios avslöjande, och det underlättade för vapenexport till landet. Vapenexporten till Saudiarabien fortsätter, dock i minskad omfattning. Vidare exporterar Sverige fortsatt till andra odemokratiska stater och stater involverade i väpnad konflikt. Än är vi inte i mål.

” [...] Samtidigt ser vi en allmän debatt där många trycker på i den här frågan, och jag kan bara konstatera att det inte pågår någon verksamhet, och därför är det rätt så naturligt att ifrågasätta den delen och säga att vi avvecklar det här avtalet men vi vill gå vidare med det civila. [...].

**FÖRSVARSMINISTER PETER HULTQVIST TILL SVT
10 MARS 2015**

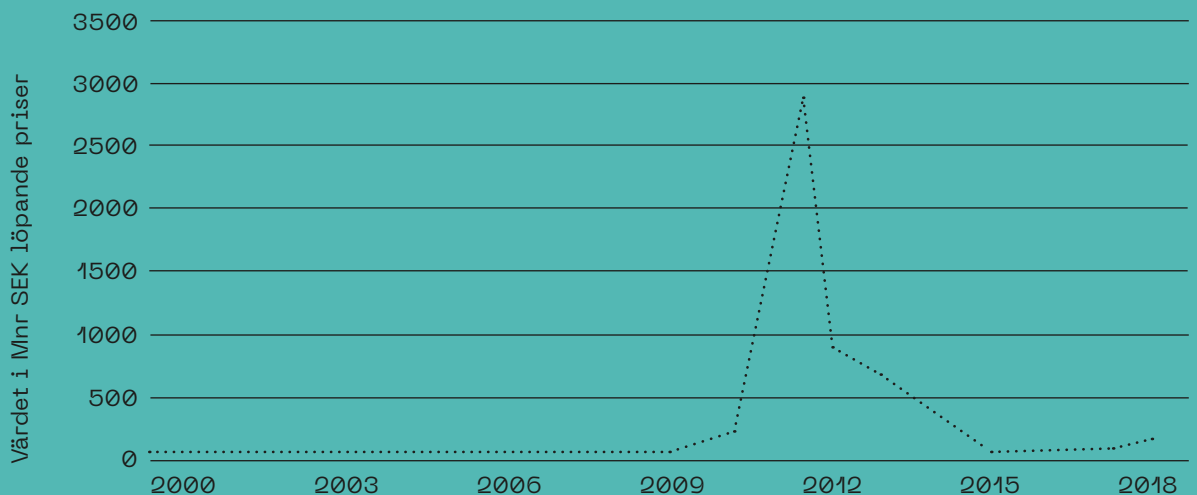
Vårt arbete har också lett till att OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) i sin utvärdering 2019 lyfte hur den svenska vapenexporten påverkar bedömningen av Sverige negativt.

” Sweden scores poorly on security due to its high share of arms export to countries with poor human rights records and undemocratic regimes.⁶

Saudiavtalets påverkan på svensk vapenexport

Svensk vapenexport till Saudiarabien 2000–2018

Källa: Svenska Freds

SVERIGE FÅR KRITIK I FN FÖR VAPENEXPORT

FN har flera processer för att granska hur länder lever upp till sina internationella åtaganden. Experterna i den så kallade CEDAW-kommittén granskar hur stater lever upp till Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor (Kvinnokonventionen, på engelska CEDAW) som trädde i kraft 1981. Staterna granskas återkommande och får då rekommendationer från kommittén om förändringar de ser bör genomföras.

Styrkan i en internationell organisation

SAMVERKAN MED IKFF INTERNATIONELLT

Då IKFF är en internationell organisation med huvudsäte i Genève, där många FN-processer äger rum, har vi ett nära samarbete med vårt sekretariat på plats. Inför att Sverige skulle granskas av CEDAW-kommittén år 2016 samarbetade vi med vårt internationella sekretariat för att utforma en skuggrapport samt en strategi för att vår kritik skulle tas upp av kommittén.

När länderna granskas finns det ett litet utrymme för civilsamhället att få föra fram sin kritik. Ofta handlar det om att civilsamhället från det specifika landet får dela på 10 minuter för att läsa sina uttalanden. Mycket av förberedelsen på plats i Genève handlar därför om vilka frågor som ska stå i fokus men också vad som måste prioriteras bort.

Öka pressen utifrån

POLITISK PÅVERKAN

I slutet av 2015 lämnade IKFF in sin skuggrapport om Sverige till CEDAW-kommittén. I rapporten lyfte vi bland annat hur den svenska vapenexporten bryter mot Kvinnokonventionen. När Sverige skulle granskas sammanföll släppet av vår skuggrapport med nyheten att vapenföretaget Saab hade tecknat ett kontrakt med Förenade Arabemiraten (FAE) för att leverera ett radarsystem som Sverige tidigare exporterat till Saudiarabien. FAE och Saudiarabien är båda diktaturer som hade (och fortsatt har) centrala roller i kriget i Jemen. Frågan blev om det svenska radarsystemet kunde användas i attacker mot civila mål i Jemen. Vår skuggrapport om vapenexport och kvinnors rättigheter skapade stort intresse i svensk media och IKFF blev intervjuade och omnämnda i medier som Kvart i fem Ekot, Svenska Dagbladet, Omvärlden och ETC. Rapportering om FN-processer är ovanligt i svensk press.

FN lyfter IKFF:s kritik till Sverige

VÅR EFFEKT

Efter en granskning sammanställer CEDAW-kommittén rekommendationer till respektive land. När rekommendationerna till Sverige lades fram våren 2016 visade det sig att kommittén tagit upp flera av våra punkter, bland annat om vapenexporten. CEDAW-kommittén rekommenderade att Sveriges nya lagstiftning för krigsmaterielexport, som då höll på att utformas, skulle innehålla ett starkt genusperspektiv. Det var första gången CEDAW-kommittén lade fram rekommendationer till ett land om krigsmaterielexport – ett banbrytande framsteg. Det var också första gången som de lyfte frågan om vilket ansvar stater har för verksamheter som utförs av statliga eller privata företag utanför landets gränser. Sverige måste nu i sin egen rapport inför nästa granskning år 2020 förhålla sig till och svara på kritiken som kommittén lade fram om bland annat vapenexporten i 2016 års granskning.

” Det handlar om att vi anser att den svenska vapenexporten utgör ett brott mot de åtaganden som Sverige har inom Kvinnokonventionen. Vapnen som vi exporterar riskerar att bidra till genusrelaterat våld och andra kränkningar av kvinnors rättigheter, säger Malin Nilsson, generalsekreterare på IKFF.

MALIN NILSSON, GENERALSEKRETERARE
INTERVJUAS I EKOT OM VÅR KRITIK MOT SVERIGE, 18 FEBRUARI 2016

Manifestation 2018 för att politiker ska hålla vad de lovat - stoppa svensk vapenexport till diktaturer.
 Foto: Samuel Gustavsson

Den feministiska regeringen fortsätter vapenexporten

NÄSTA STEG

Att stoppa det så kallade Saudiavtalet och få upp frågan på agendan inom FN var viktiga steg som inte minst bidrog till att synliggöra målkonflikter i svensk politik. Vi har fortsatt att använda oss av denna strategi i vårt arbete gentemot beslutsfattare och för att bilda opinion mot vapenexporten. IKFF har även spelat en viktig roll i att informera svenskt civilsamhälle om denna målkonflikt, bland annat genom våra bidrag i nätverket CONCORD Sverige som vi och 70 andra organisationer verkar inom. Inom nätverket har vi fått in kritiken i flera rapporter, som *Barometern* och *Hur feministisk är Sveriges utrikespolitik?* Frågan har även prioriterats i den externa kommunikationen från CONCORD när rapporterna släppts.

2018 trädde en ny svensk vapenexportlag i kraft. Vi arbetade hårt genom dialog, debatt och remissvar för att den skulle leva upp till de löften vi fått om att stoppa exporten till odemokratiska stater. Men trots att lagen kräver bedömning av staters demokratiska status innebär den inget totalstopp. Olika politiska intressen tillåts fortfarande stå över mänskliga rättigheter. Då lagen är ny fortsätter vi att granska hur den genomförs och ställa makthavare till svars.

I augusti 2019 rapporterade TV4 att svensk krigsmateriel kan kopplas både till strider i Jemen och till den blockad som hindrar mat och förnödenheter från att nå civilbefolkningen i landet. 85 000 barn har dött direkt eller indirekt av konflikten i Jemen. Det finns alltså en hel del arbete kvar att göra för att säkerställa att Sverige slutar bidra till krig och humanitära katastrofer. Inför nästa granskning av Sveriges efterlevnad av Kvinnokonventionen, år 2020, kommer vi att lämna in ytterligare en skuggrapport där vapenexporten bli en central fråga.

Källor

KAPITEL 2

- 1 Siffror från <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures>
- 2 Bekräftades i Global study (global utvärderingsprocess ledd av UN Women 15 år efter resolutionen antogs)
- 3 OECD <https://www.oecd.org/dac/sweden.htm>
- 4 <https://www.regeringen.se/4adab0/contentassets/50a25b935beb41b8b17277c908541c9e/forsta-rapporten-fran-sveriges-nationella-handlingsplan-for-genomforande-av-fns-sakerhetsradsresolutioner-om-kvinnor-fred-och-sakerhet-20162020>

KAPITEL 4

- 1 <https://www.svenskafreds.se/vad-vi-gor/vapenexport/snabba-fakta-om-vapenexport/>
- 2 <https://www.svenskafreds.se/vad-vi-gor/vapenexport/snabba-fakta-om-vapenexport/>
- 3 Sveriges Radio ekot, Hemlig Vapenfabrik planeras i Saudiarabien, 6 mars, 2012, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3437&artikel=4998896>
- 4 Sveriges Radio, Sten Tolfors avgår, 29 mars 2012, https://www.svt.se/nyheter/inrikes/20120329101542_sten_tolfors_avgar
- 5 <https://www.dn.se/ekonomi/31-naringslivstoppar-bryt-inteavtalet-med-saudiarabien/ww>
- 6 OECD Development Co-operation Peer Reviews: Sweden 2019. Sid 28-29.